

Slovenci po letu 1850

Gospodarski razvoj

V času Bachovega absolutizma so gospodarsko napredovale tudi slovenske dežele, čeprav je bil razvoj precej počasnejši kot v nekaterih razvitejših območjih monarhije. Ko so gradili J železnico od Ljubljane do Trsta (1849 – 1857), se je Ljubljana razvila v eno izmed najpomembnejših trgovskih in prekladnih središč nas slovenskem. V tem času se je izjemno razvilo premogovništvo v Zasavju, napredek pa se je sprva kazal tudi v železarstvu. Zakon o obrtni svobodi iz leta 1859 je pomenil temelj za razvoj obrti, trgovine in industrije. Izvajanje zemljiške odveze je spodbudilo razvoj kmetijstva. Toda kmetije, ki so sestavljali večino prebivalstva na Slovenskem, so se zaradi plačevanje obrokov za odškodnino svojim nekdanjim zemljiškim gospodom, visokih davkov ter manjšanja možnosti za zaslužek v neagrarnih dejavnostih znašli v neugodnem položaju.

Narodni razvoj

Tudi v slovenskih deželah je absolutistični režim (1851) že v kali zatrl vsak pojav liberalnih ali nacionalnih idej. Z mrežo ovaduhov je budno spremljal delovanje večine slovenskih izobražencev, ki so bili dejavni med revolucij 1848. med sumljivimi je bil sicer na moč previdni urednik Novic dr. Janez Bleiweis. V zaostrenih političnih razmerah se je zato velik del slovenskih narodnih voditeljev usmeril v kulturno delo, ki je prav v petdesetih letih 19. stoletja izjemno napredovalo. Leta 1851 so v Celovcu ustanovili Mohorjevo družbo, ki se je z izdajanjem poceni knjig za ljudstvo postopoma razvila v eno izmed najpomembnejših kulturnih ustanov Slovencev. V času absolutizma so bili Slovenci deležni tudi nekaterih drugih pridobitev na jezikovnem področju. V snovni šoli, ki je po sklenitvi konkordata (1855) prišla pod nadzor Katoliške cerkve, se je položaj slovenščine kot učnega jezika opazno izboljšal. Slovenska duhovščina je sploh veliko naredila za okrepitev narodne zavesti svojega naroda. Slovenščina je tudi postala učni predmet za slovenske dijake na osemletnih gimnazijah, hkrati je država slovenski jezik sprejela v uradni list.

Dragotin Kette

Med predstavniki slovenske moderne je bil Dragotin Kette najbolj dozorela in možata pesniška osebnost. Dragotin Kette se je rodil 19. januarja 1876 na Premu pri Ilirski Bistrici na Notranjskem.

Njegov oče je bil Filip (po poklicu učitelj), mama pa Ana Valinčič. Mamo je izgubil pri štirih letih, očeta pa pri petnajstih. Družinsko izročilo pravi, da je njegova mama umrla zaradi žalosti ko je izvedela za moževo bivšo ljubezen s katero je imel nezakonskega otroka. 2 meseca po Anini smrti se je Filip poročil s Frančiško. V očetovem 42. letu ga je pobrala ista bolezen (jetika), zaradi katere je umrla tudi njegova žena.

Takrat je nastala tudi njegova prva pesem *Očetu za god*. Objavljena je bila v dijaškem rokopisnem glasilu. Poslej ga je v šolanju občasno finančno podpiral materin stric Janez Valenčič iz Trnovega. Leta 1888 se je vpisal na ljubljansko gimnazijo. Leta 1890 je končal 2. razred gimnazije in se jeseni vpisal na učiteljsko, saj mu je tako tudi svetoval oče, ker bi tako tudi čim prej prišel do kruha. Leta 1891 je z dobrim uspehom končal 1. letnik, vendar se je že jeseni vrnil v 3. razred gimnazije. Nekaj časa se je preživljal z inštrukcijami. Kaznovan je bil leta 1893 s 4urnim zaporom zaradi »zlaganja spotakljivih pesmi«. Kasneje je postal poslovni tajnik literarnega in političnega dijaškega društva *zadruga*. Tam se povezal z drugimi člani "moderne", z Murnom, Župančičem in zlasti s Cankarjem. Leta 1894 je svoje literarno delovanje družil tudi z branjem svojih pesmi in predaval o literaturi in učil ruščino. Leta 1895 pa je bil izključen iz gimnazije, ker ni plačal šolnine. Leta 1896 odšel v Novo mesto in po sprejemnem izpitu vstopil s sedmo gimnazijo. V letih 1896-1898 je dokončal gimnazijo v Novem mestu. Tam je ustanovil Zadrugo ter doživel neuslišano ljubezen do Angele Smolove. Ta ljubezen je v Ketteju sprožila pravi val sveže ustvarjalne energije in spodbudila njegove najlepše ljubezenske pesmi. Izvoljenko je ovenčal s cikli čudovitih sonetov in drugimi lirskimi poezijami. Angelina očarljiva podoba pa ga je poslej zvesto spremljala vse do zgodnje smrti. Ta ljubezen je bila samo na daljavo in ni bila nikoli uresničena.

V Novem mestu je močno pogrešal nekdanjo ljubljansko literarno družbo. V tej duhovni osamljenosti, kjer so mu manjkali pogovori s Cankarjem in Županičem, jih je Kette iskal s pismi. Največ si je dopisoval z Ivanom Cankarjem, s katerim sta se že od nekdaj dobro razumela. Ko je končal maturo je moral k vojakom v Trst. Vojaška služba mu je prekinila poglobitve življenjske načrte in skoraj zamrznila ustvarjalnega duha, zato jo je težko prenašal. Na vojaških vajah, se je hudo prehladil. Začel je bruhati kri in takoj obležal. Čez nekaj dni so ga poslali v tržaško bolnišnico, ozdravel ni nikdar več. Bolezenska znamenja so pokazala da se je v njem neustavljivo razplamtela neozdravljiva jetika. Dragotin še zdaleč ni slutil kako ga je napadla zahrbtna bolezen. Koval je načrte kako bo šel na Dunaj študirat zgodovino in naravoslovje. Še vedno je upal na stričevo pomoč, vendar mu je teta pisala da se naj nikar ne zanaša na njihovo podporo če ne bo šel v bogoslovje. Ves razburjen je sklenil iti študirat pravo. Dne 15. marca 1899 so pri zdravniškem pregledu ugotovili, da Kette zaradi bolezni ni več sposoben za vojaško službo. 4 dni kasneje se je iz tržaške bolnišnice vrnil v Ljubljano v staro cukrarni k prijatelju Josipu Murnu in njegovi gospodinjki Polonci Kalanovi. Tu je kaj kmalu popolnoma omagal in se zadnje dni zvečine ni zavedal. Tu je umrl 28. aprila 1899.

Ivan Cankar

Rodil se je 10. maja 1876 na Vrhniki, v hiši na Klancu, kot osmi otrok propadajoče obrtniško-proletarske družine. Oče je bil tržaški krojač, ki pa je svojo obrt opustil, ko so na Vrhniki odprli trgovino s konfekcijo. Zapustil je družino in odšel kot sezonski delavec v Bosno. Mati je težko preživljala zelo veliko družino, vendar pa je bil Ivan Cankar zelo nadarjen, zato mu je vrhniška gospoda pomagala.

Leta 1882 je začel hoditi v osnovno šolo na vrhniškem hribu. Končal jo je leta 1888 z odličnim uspehom ter se jeseni s pomočjo vrhniških veljakov vpisal na ljubljansko realko. Stanoval je pri očetovem bratrancu Šimnu, vendar se je kasneje selil, saj je potreboval cenejše stanovanje. Ves čas pa ga je spremljalo pomanjkanje in stradanje. Počitnice je preživljal na Vrhniki ali pri sorodnikih v Pulju. Leta 1896 je po maturi odšel na Dunaj študirat tehniko (zelo dobro je risal), a se je kmalu prepisal na slavistiko. S tem je izgubil 20 goldinarjev podpore kranjskega deželnega zbora. Jeseni 1897 mu je umrla mati, zato je nekaj časa živel pri sorodnikih v Pulju. Kasneje se je vrnil na Dunaj in tam ostal vse do leta 1909. Vmes je 1907 kandidiral na deželnih volitvah na socialdemokratski listi, vendar ni bil izvoljen. Nato je nekaj časa živel pri bratu - duhovniku v Sarajevu ter se kasneje dokončno vrnil v Ljubljano, kjer je živel v gostilni na Rožniku.

12. maja 1913 je imel v ljubljanskem Mestnem domu znamenito predavanje Slovenci in Jugoslovani. Sodišče ga je zaradi izjave v prid jugoslovanski politični zvezi obsodilo na teden dni zapor in na povračilo stroškov. Aretiran je bil tudi avgusta, leta 1914 na Vrhniki, ker naj bi izražal simpatije do Srbov. Brez preiskave so ga zaprli na ljubljanskem gradu, izpustili so ga šele 9. oktobra. Avgusta, ko je bil v zaporu, mu je umrl oče, vendar ga niso obvestili. Leto dni kasneje so ga poklicali k vojakom, moral je v Judenburg na avstrijskem Štajerskem. Zaradi bolezni je bil že čez približno mesec dni odpuščen. Leta 1917 je zapustil Rožnik in se preselil v Ljubljano. Poleti, leta 1918, je nekaj časa prebival na Bledu, proti koncu oktobra pa je padel po stopnicah in se hudo poškodoval.

Umril je 11. decembra v Cukrarni. Pokopan je na ljubljanskih Žalah; skupaj z Murnom, Kettejem in Župančičem, v tako imenovani »skupni grobnici moderne«.

Josip Murn Aleksandrov

Josip Murn - Aleksandrov je bil eden od naših pesnikov, rojenih pod nesrečno zvezdo. Rodil se je v Ljubljani leta 1879 kot nezakonski sin služkinje, zato je bil najprej v reji, nato pa z gospodinjo v zloglasni ljubljanski cukrarni. Odšel je študirat na Dunaj, vendar je moral študij zaradi pomanjkanja in bolezni opustiti. Služboval je v uradniških službah in si zdravil jetiko na Gorenjskem in v Vipavski dolini, a že leta 1901 umrl v Ljubljani v cukrarni.

Pisal je predvsem ljubezenske, razpoloženske in osebno izpovedne pesmi - med temi zlasti kmečke. Njegova pesniška zbirka Pesmi in romance je izšla po njegovi smrti.

Skupaj s pesnikoma Dragotinom Kettejem in Otonom Župančičem ter pesnikom, pisateljem in dramatikom Ivanom Cankarjem je bil član slovenske moderne.

Janez Puh

Janez Puh je bil rojen 27. junija 1862 kot sin želarja Franca Puha in matere Neže, roj. Cizerl, iz Oblačeka 79, v občini Sakušak pri Juršincih (Sv. Lovrenc v Slovenskih goricah).

Imel dva brata in sestro: Martina, Marijo in Franca. Puhovo domačijo je prevzel mlajši brat Franc.

Janez je obiskoval enorazredno osnovno šolo pri Lovrencu v Slovenskih goricah.

12 let star se je pričel v Rotmanu pri Kranerju učiti za ključavničarja, uk pa je nadaljeval na Ptuju in v Mariboru. Učno dobo je končal pri mojstru Ceršaku v Radgoni. Kot »vandrovec« je odšel na

običajno strokovno izpopolnjevanje po svetu, da bi se še temeljiteje izučil in spoznal novosti. Pot ga je prek Dunaja vodila v Nemčijo, odkoder se je vrnil leta 1882.

Henrik Tuma

Henrik Tuma se je rodil leta 1858 in umrl leta 1935 je bil pravnik, jezikoslovec in hribolazec. Kot izkušen človek je popisoval in tolmačil mnoga zemljepisna imena, kar je izhajalo iz njegove velike ljubezni do gorá. V Julijskih Alpah, se je do danes ohranilo veliko slovenskih imen prav zaradi njegovega dela. Zelo dobro se je zavedal, da tolmačenje krajevnih imen s pomočjo slovenščine spremeni potek tedaj znane selitve Slovanov in zraven tudi zgodovino celotne Evrope. V praksi, z imenoslovjem Alp, je dokazal, da so na tem področju avtohtona prav imena, ki so Slovencem še danes razumljiva. Želimo vas seznaniti vsaj z delom njegovih raziskav iz knjig: "Imenoslovje julijskih Alp" ter "Pomen in razvoj alpinizma".

Franc Miklošič

Franc Miklošič se je rodil 20. novembra 1813, umrl pa je 7. marca 1891. Bil je filolog ter pomemben slavist 19. stoletja. Osnovno šolo je obiskoval v Ljutomerju, gimnazijo pa v Mariboru in Varaždinu. Doktoriral je iz filozofije na graški univerzi in sicer leta 1838. Na dunajski univerzi je doktoriral iz prava v letu 1840. Pravo je pustil in se posvetil študiju slovanskega jezika. V dunajski dvorni knjižnici se je zaposlil leta 1844.

Ko je Kopitar umrl, je postal tudi cenzor za slovanske, romunske in grške knjige, leta 1846 cenzuriral tretjo in četrto kitico Prešernove Zdravljice. Leta 1849 je na dunajski univerzi ustanovil katedralo za slavistiko. Kasneje je postal profesor, leta 1854 je postal rektor celotne dunajske univerze, leta 1864 je prejel viteški naziv, je član Dunajske akademije in bil je dopisni član francoske Acad

bil

Josip Vošnjak

Josip Vošnjak, slovenski politik, pisatelj, zdravnik. Rojen v Šoštanju ter umrl v Visolah pri Slovenski Bistrici. Izhajal je iz premožne trške družine, njegov oče Mihael, rojen 1804, je bil usnjarski mojster in posestnik v Šoštanju. Leta 1840 je Vošnjak stopil v nižjo šolo v Šoštanju, v kateri je (takrat še) potekal pouk izključno v nemškem jeziku. Vošnjakovi so doma sicer govorili v nemškem jeziku (niso se čutili niti za Slovence niti za Nemce), znali pa so tudi slovensko, zato Vošnjak v času šolanja z znanjem obeh jezikov ni imel težav. Tudi potem ne, ko je začel obiskovati gimnazijo v Celju in se sam zavestno odločil, da je Slovenec. Po dveh letih je nadaljeval šolanje na gimnaziji v Gradcu in na Dunaju. Leta 1852 je začel študirati medicino na Dunaju in bil leta 1858 promoviran za doktorja splošne medicine in kirurgije. Kot zdravnik je nato služboval v raznih krajih, najprej v Kranju, nato v Slovenski Bistrici in najdlje v Ljubljani, kjer je bil primarij v prisilni delavnici.

Leta 1860 je Vošnjak napisal prvi članek v Bleiweisove Novice in kmalu nato postal kot agitator in organizator dejaven v politiki. Leta 1867 je najprej izdal brošuro *Slovenci, kaj čemo?*, sodeloval pri ustanovitvi časopisa Slovenski gospodar in bil prvič izvoljen v štajerski deželni zbor. Kot poslanec je bil nato v politiki aktiven 29 let: do leta 1878 v štajerskem deželnem zboru, 1873–85 v državnem zboru na Dunaju, 1877–95 v kranjskem deželnem zboru kot deželni odbornik.

Kot literat, liberalni politik, zdravnik, gospodarstvenik in radikalni mladoslovenec (pristaš liberalne smeri v slovenski politiki v 19. st.) je napisal več propagandnih knjižic, ustanovil gospodarski list Slovenski tednik (nasprotje Bleiweisovim Novicam), bil član deželnega zdravstvenega sveta (po njegovi zaslugi se je izboljšal položaj zdravnikov na Kranjskem). Deloval je na gledališkem področju, pri čitalniških prireditvah, govoril je na taborih v Ljutomeru, Žalcu, Šempasu, Vižmarjah in Ormožu in bil predsednik Slovenskega pisateljskega društva.

Vošnjak je bil neomajen narodnjak, zagrizen v boju za uvedbo slovenščine v osnovne šole in gimnazije. Poleg M. Hermanna je bil najpomembnejši borec za Zedinjeno Slovenijo v štajerskem deželnem zboru 1869. Z Josipom Jurčičem sta v plodnem soglasju vodila časopis Slovenski narod, po Jurčičevi smrti pa je začela Vošnjakova vloga v politiki upadati. L. 1895 Vošnjak preneha biti poslanec v kranjskem deželnem zboru in se s tem odpove javnemu delu.

